

CSEKE PÉTER

KISEBBSÉGI SZELLEMI VÉDERŐD

avagy: a *Korunk*-szerkesztő Kántor Lajos
értékhorizontja

„Munkásságotok szellemi-lelki történelmet írt...”

MÉSZÖLY MIKLÓS

1. Egy bibliográfiailag ritkaságszámba menő, művészi kivitelezésű, mindössze ötven példányban megjelent albumból választottam a mottót. A *Korunk* szellemi műhelye ezzel fogadta az észak-amerikai útvjáról hazaérkező intézményfenntartó és kultúraépítő Kántor Lajost 1997. augusztus 8-án. Abban az évben szerkesztettem az 1923-ban jelentkező fiatal erdélyi írók és művészek antológiáját (*Tizenegyek*), s ez a szerkezet (11 + 11) átsugárzott a Kántor-albumra is. Olyan írókat és művészeket akartam felkérni, akiknek a megtisztelő jelenlétével örömet szerezhetek a szépirodalom és a képzőművészet értékvilágában egyaránt otthonos ünnepltek. Az írókat illetően nem voltak kétségeim (Ilia, Pomogáts, Láng Gusztáv, Lászlóffy Aladár, Esterházy Péter, Mészöly Miklós, Csiki László, Egyed Péter, Visky András), de a képzőművészek felkérésénél elbizonytalanodtam. Még mielőtt Lajos átkelt volna az óceánon, felkerestem közös barátunkat, könyveink arculatépítőjét, Deák Ferencet, aki a *Korunk* ma is fungáló emblémáját is megrajzolta. Ferikó – baráti körben így szólítottuk – a „meglepetéskötet” hallatán annyira segítőkésznek mutatkozott, hogy vállalta a „kegyes csalást”: egy általa tervezett antológiához kért tanácsot. És másnap megkaptam – Kántor Lajos kézírásával! – az albumban szereplő képzőművészek teljes névsorát: Bardócz Lajos, Damó István, Deák Ferenc, Gergely István, Finta Edit, Jakobovits Miklós, Kuszto Endre, Márton Árpád, Simon Sándor, Sipos László, Tettamanti Béla. Ma sem az lep meg, hogy valamilyen megtisztelőnek tartották a felkérést, hanem az: a műkritikus és kiállításszervező Kántor Lajos már 1967-ben meglátta bennük a maradandó életmű letéteményeit.

A Berlini Művészeti Akadémiáról küldött szövegében Esterházy Péter így ütötte le az alaphangot: „Hatvanévesen, még és már, nem érdemes hazudni. Ezért szeretjük ünnepelni őket. Vagy figyelmeztetnek, vagy példát adnak.” Hogy milyen példát adott Kántor Lajos, arról Ilia Mihály írt: „Az irodalomtörténeti érzékenysége mellett az élő irodalomra is mindig volt szeme, figyelme, ideje. Őt nem zavarta az élő író, mint némely szakmabelit. Az irodalmi élet szervezőjének lenni írásban, szerkesztőségben, rendezvényeken időt rabló munka, kényelmet nélkülöző tevékenység, olyan közegben kell mozogni, ahol az érzékenység igen

A Berlini Művészeti Akadémiáról küldött szövegében Esterházy Péter így ütötte le az alaphangot: „Hatvanévesen, még és már, nem érdemes hazudni. Ezért szeretjük ünnepelni őket. Vagy figyelmeztetnek, vagy példát adnak.” Hogy milyen példát adott Kántor Lajos, arról Ilia Mihály írt: „Az irodalomtörténeti érzékenysége mellett az élő irodalomra is mindig volt szeme, figyelme, ideje. Őt nem zavarta az élő író, mint némely szakmabelit. Az irodalmi élet szervezőjének lenni írásban, szerkesztőségben, rendezvényeken időt rabló munka, kényelmet nélkülöző tevékenység, olyan közegben kell mozogni, ahol az érzékenység igen

nagy, sebeket oszt és kap az ember.” Az 1971-es „Kántor–Láng” ikertársa kifejtette: „Közös irodalomtörténetünk megírása úgy kezdődött, mint valami iskolai penzum: volt egy akadémiai megbízatás – természetesen Lajos szállította –, s egy határidő (természetesen én nem tartottam be). S voltak végeérhetetlen viták. Betegesen elfogult vagy, mondtam én; betegesen konzervatív vagy, mondta ő. Mikor végre elkészültünk, rájöttünk, hogy mindkettő kellett hozzá. Az elfogultság is, a konzervativizmus is.” Tizenöt évvel kényszerű magyarországi áttelepülése után Csiki László mindenekelőtt a kitartást, a folyamatos erőnlétet becsülte benne: „Erő kell a tudáshoz, a (mű)értéshez, reményvesztett vagy hagymázosan reménykedő korokban még a hétköznapi munkához is. Erő kell ahhoz, hogy ne csak túléljen az ember diktatúrát és zagyva szabadságot, hanem élje is az életét: teljesen, tehát soha nem kisebbségben. [...] Nem tudom, neveltetése, környezete, városa, az önfegyelme, a feladatvállalása adott-e erőt a célhoz, vagy a cél erősítette, amíg a romániai magyar kultúra munkásából az összmagyar szellemiség alakítójává vált, szellemi erővé maga is.”

2. Minthogy évtizedekig munkakapcsolatban álltunk, mostanig azt is hittem, hogy elektronikus levelezésünkben nem sok nyoma maradhatott együttműködésünknek. Hiszen a szerkesztőségi értekezletek – „napirend előtti”, „napirend utáni” – alkalmait is kihasználtuk irodalom- és eszmetörténeti diskurzusainkhoz. Amelyek előbb-utóbb beépültek a laptervezésekbe.

A fiatalabb évjáratokhoz tartozó *Korunk*-olvasók aligha tudják: szerkesztőségünk 1991 novemberében vállalkozott első ízben a szórványmagyarság feltérképezésére (*Szórványban*). Már akkor úgy éreztünk, hogy maga a pusztaszámbavétel is meghaladja erőnket (*Vándorlás, kivándorlás*). Ezért aztán módosítottuk – „korunkosítottuk” – elképzeléseinket; a belső szórványok világától így jutottunk el a szórványgondok egyetemes és ugyanakkor sajátos megközelítéséig.

„Kinek kell a kisebbség?” – ezzel a provokatív kérdéssel nyitottuk az 1995-ös évet. Újólaj „a bőség zavarával” küszködtünk, miként a *Kisebbségről – folytatólag* (1995. 2.) tanúsítja. Öt esztendő bőven elegendő volt az illúziótlan egyszavas replika kihegyezésének: *senkinek*. Hiszen: 1) A ’89-es fordulat után újból megtapasztaltuk, hogy az őshonos kisebbség továbbra sem kell az államalkotó többségnek. Belénk égett a botrányba fulladt december elsejei hivatalos román nemzeti ünnep, amikor a hangos füttykoncert és a verbális agresszió ellehetetlenítette Szócs Géza RMDSZ-főtitkár megszólalását. 2) Számítani lehetett arra, hogy az anyaország kormánya számára is előbb-utóbb kényelmetlenné válhat a határon túli magyarság léte, amiként a 2004. december 4-én tartott magyarországi népszavazás alkalmával kiderült. A Makkai Sándor püspök elmentelét követő 1937-es *Nem lehet*-vita még produktív lehetett, a 2004-es *NEM*-szavazatok nemzetstratégiai szempontból kontraproduktívak voltak, váratlan explóziójuk a nemzettudat erőizóját eredményezte. 3) Maga a kisebbség is szabadulni szeretne kisebbségi státusától: többség akar lenni. Ha tehetné, anyanemzetéhez csatlakozhatna. Mivel a szülőföldjén ezt nem teheti, az elvándorlást választja – vagy egy más nyelvű és más kultúrájú többséghez, a saját országbelihez (esetleg távolibb külföldihez) asszimilálódik. Tehát előbb-utóbb mindenképpen felszámolja önmagát. Amire az 1988-ban kényszerűen átköltözött Csiki László is ráerősített: „A »kisebbségi« tudatot erősítjük, ahelyett, hogy az ember- és magyarságtudatot erősítenők. Mert mi volna, ha nem fogadnánk el, hogy kisebbségiek vagyunk – a szónak nemcsak számszerű, hanem egyéb értelmében is –, annak minden gör-

csével és következményével? Már csak annál az egyszerű oknál fogva is, hogy a teljes emberi tudattal bíró egyén, közösség csupán *helyzete* folytán kisebbségi. Vagyis hogy a helyzetén és nem önmagán kell változtatnia...” (Csiki László: *Levél a szerkesztőhöz. Korunk*, 1995. 1. 74–75.) *Egyetlen esély* című írásában (1995. 1. 5–8.) a két világháború közötti tapasztalatokat és az ezredvégi kihívásokat számba véve Kántor Lajos erkölcsi parancsként fogalmazta meg: „Az erkölcsi törvény mint magyar követelmény bennünk. A transzilván csillagok pedig felettünk. És semmi más.” (Vö.: Weöres Sándor: *Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.*)

3. A *kivándorló irodalom* (Láng Gusztáv) nyomán támadt úrben megnőtt a kisebbségi írók felelőssége, azoké, akiket Bányai János Közép-Európa vándorainak nevezett. Az újvidéki irodalomtudóssal (1939–2016) a IV. Nemzetközi Hungarológiai Társaság római kongresszusán ismerkedtem meg 1996 szeptemberében. Mielőtt kapcsolatunk megerősödhetett volna, 1999. március 24-én megkezdődött a NATO-erők légitámadása Szerbia ellen. Végtelenül örültem, hogy kéziratkerő levelemre 2012. július 23-án ekképpen válaszolt: „Kedves Péter! Köszönöm a megtisztelő felkérést, a *Korunk* az a hely, ahová szívem szerint tartozni szeretnék...”

Portrészlatában feltette a kérdést: minek köszönhető ennek a „bizonytalan arcképi és kétes egzisztenciájú” írófajtának a szívós fennmaradása? Válaszában Kuncz Aladárt idézte, aki szerint a kisebbségi csak a politikában kisebbségi, a kultúrában maga az egyetemesség. „A kisebbségi író helyzete – fejtette ki – eleve hátrányos: népének csak kisebbségben élő részével van közvetlen kapcsolata, az anyanemzet egy másik országban van, a többségi nép pedig nem érti, és csak közvetve (fordítás útján) értheti a szavát. Eközben pedig kettős vonzástérben él: nyelvében, szellemében, lelkében nem szakadt ki az országhatáron túli anyanemzet történelméből és műveltségéből, legtöbbször a hétköznapjaiból sem, de nem zárkózott el a többségi nép vagy népek történelmétől és kultúrájától sem, ezek hétköznapjaiban él, miközben regényt és verset ír, művének színpadra állítását képzelel el, éppúgy, mint mások, mint minden más író e földkerekségen, és sohasem tudja, hová jut választott foglalatosságával. A helyzet önmagában véve is hátrányosnak látszik, hát még akkor, ha számításba vesszük, hogy a kisebbségi íróra több irányból is nyomás nehezedik: a »világ«, de leginkább a politika felől.”

Nem véletlen, hogy a *Korunk* öt évtizedének kétkötetes válogatása (1957–2007) Bányai Jánostól kölcsönözte az emblematikus címet: *Közép-Európa vándora*. (*Korunk-dosszié*. Szerk.: Kántor Lajos és Kovács Kiss Gyöngy.) A *Korunk*-számok legjelentősebb írásai alapján rekonstruálhatóvá vált az a szellemi horizont, amely egyszerre jelezte a '89 előtti évtizedek beszűkített értékrendjét, illetve azokat a pontokat, ahol az önmagát egyetlennek állító marxista ideológia megbomlott. Ugyanakkor a rendszerváltás óta eltelt tizenhét év láthatóvá tette azt is, hogy milyen irányban alakulhatott volna a *Korunk* szerkesztési koncepciója, ha nincs kitéve a kényszerítő körülményeknek.

4. A *Szigetek, szórványok, zárványok* (2014. 6.) a *Határon túli román közösségek* (2014. 12.) követte. Amint november 6-án megkaptam Vasile Sebastian Dâncu professzortársam írását – akivel együtt raktuk le az egyetemi szintű újságíróképzés alapjait a Babeş-Bolyain –, nyomban átküldtem Lajosnak. A befejezését idézem: „A román diaszpóra bonyolult valósága áthatja a *Korunk* eme számát. [...] Teszi mindezt bámulatra méltó szolidaritási gesztussal, természetes és magától értetődő kulturális párbeszédre való felhívással.” Este 22.33-kor érke-

zett a válasza: „Kedves Péter, nagyon kellemesen lepett meg Dáncu szövege, a *Korunk* kiemelésével, okos eszmefuttatásával. [...] Jó vállalkozás ez, sokat hozhat nekünk. Üdv. Lajos.”

Hozott is. Hiszen a kolozsvári írói egyesületben Ovidiu Pecicannal együtt méltatta román kollégák előtt a *Korunk* „szolidaritási gesztusát”. A 2016. február 3-i levelemben az maradt fenn, hogy anyagi támogatásért is fordulhattunk hozzá. Rövid ideig miniszterelnök-helyettes volt a Dacian Cioloș-kormányban, így nem lehetett jelen a temesvári szórványkonferencián tartott előadásomon (*O revistă maghiară de 90 de ani despre comunitățile diasporei românești – Egy 90 éves magyar folyóirat a román diaszpóráról*), maga helyett viszont elküldte a kisebbségi ügyekkel foglalkozó minisztert, aki elkérte előadásom szövegét. „Azt gondolom, hogy pénzügyi reményeink is valóra válnak. De ehhez még várok egy megerősítést.” (2016. ápr. 30. 17:21) Amire Lajos május 2-án ezt írta:

„Kedves Péter, örülök temesvári sikerednek, sikerünknek – mert ez is benne van –, a jó visszhangnak. Barátsággal, Lajos.”

Az októberi számba (*Magyar szigetek és szórványok a Kárpát-medencében*) 2015. június 12-én verset kértem [a most kilencvenéves] Tózsér Árpádtól, akivel egy pozsonyi *Korunk*-találkozó alkalmával ismerkedtem meg. Verset nem ígért – „mert az ihlet ugye kiszámíthatatlan” –, de azzal biztatott, hogy egy naplórészletre mindenképpen számíthatok. „Most kezdem a sorozat ötödik kötetét összeállítani (a negyedik most jelent meg, a könyvhétre), az első fejezete a Tiétek lesz – ígérte. – S itt egy szerénytelen ajánlással, kéréssel jövök: ha Ti is úgy gondoljátok, elküldeném a negyedik kötetet (a címe: *Einstein a Teremtést olvasva*, s a 2005–2007-es éveket fogja be), s ha valakivel októberig megrecenzáltatnátok, akkor egyszerre jöhetne a szemelvény az új kötetből, s a korábbi kötet kritikai reflexiója.”

Két nap múlva Lajos ezzel lepett meg:

„Kedves Péter, örömmel olvastam Tózsér Árpi válaszát. Elképzelhető, hogy naplójáról én írnék. Barátsággal, Lajos.”

Tózsér 2008-as naplójegyzete *Időcsapdák* címen jelent meg (24–36.), Kántor Lajos recenziója a 84–85. oldalon jött (*Kisebbségi gólok? Vagy: Einstein és a Teremtés*). Vers nélkül sem maradtunk: Vári Fábíán László barátom a *Sikoly és sóhaj*t küldte Kárpátjáról – „a csőre töltött torkú holló, a békének hazudott állapot felborzolt tollú madara” rikoltásával.

A *Korunk* ettől kezdve a kisebbségi tudat meghaladásának lehetőségeit és módzatait kereste. Nemcsak a Kárpát-medencében, hanem az óceánon túl is.

A *Szigetek, szórványok, zárványokat*, a *Határon túli román közösségeket a Kinek kell a kisebbség?* (1995. 1., 2.), a *Magyarok a szórványságban* (2015. 3.) és a *Magyar szigetek és szórványok a Kárpát-medencében* (2015. 10.) követte. Hogy miként szőttem tovább a január 28-i szerkesztőségi megbeszélésen elhangzottakat, arról az alábbi levélváltásunk tanúskodik: „Írtam Csete Őrsnek [a Bethlen Gábor Alapítvány programigazgatójának], hogy hozzon össze Potápi Árpád János (1967–2024) államtitkárral. A márciusi számunkat felhasználhatnák annak a száz Kőrösi Csomásnak [a Kőrösi Csoma Sándor Program ösztöndíjasainak] a felkészítésére, akiket a most meghirdetett pályázat eredményeként alkalmasnak találnak majd Amerikába küldeni. Az októberi szám pedig azért lesz/lehet segédeszköz számukra, mert jövőre meghirdetik a Petőfi-programot a Kárpát-medencei magyar szórványok közösségépítése érdekében. A plusz 100 példányok

nem hoznak ugyan sokat a *Korunk* konyhájába, de megváltoztathatnak egy különböző attitűdöt. Bent a szerkesztőségben is.”

A válasz du. 18 óra 6 perckor érkezett: „Jók az ötletek, örülök ennek az építő-gondolkodásnak.”

Ekkor arra gondoltam, hogy a négy szórványszámból szerkesszünk egy Komp–Press-kötetet. És a következő esztendőben – a *Korunk* 90. évfordulójára – megjelent a *SZIGETEK – SZÓRVÁNYOK a Kárpát-medencében és Észak-Amerikában*. Miután Lajos átnézte a kötet tervét, átcsoportosítottam a szövegeket, majd ajánlására a *Szerkesztői visszatekintés (1990–2015)* kibővítése következett, ami a kötet hátlapján is olvasható: „Szétszórattatásunk története olvasható ki ebből a válogatásból, kétségtelenül. Az összkép lehangoló, tagadhatatlanul. Mégsem ez volt a szándékunk, hanem a szórványhelyzetek és -folyamatok bemutatása. A rádöbbentés ugyanis nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a romlás útjába álló/állítható erők is felvillantsák arcukat.”

4. Miként került a kiadvány címébe Észak-Amerika?

Az Amerikai Magyar Baráti Közösség vezetősége 2014-ben azzal tisztelt meg, hogy tartsak előadást az AMBK *Itt-Ott*-konferenciáján az Ohio állambeli Reménység tavánál. Az előző esztendőben a *Vajdaság tegnap, ma és holnap* volt a tanulmányi hét programja, 2014-ben az *Erdélyi változások és változatlanságok*. Mihez kezdtünk azzal a történelmi eséllyel, amit az 1989–1990-es korforduló felkínált az erdélyi magyarságnak? Melyek voltak a nagy nyomás alól felszabadult szellemi erők rendszer- és korszakváltó törekvései? Mennyire sikerült hatástalanítani a „sokoldalúan deformált társadalom” érték- és erkölcsrombolásait? Mi az, ami ezekből a változásokból és változatlanságokból látható, illetve rejtve maradt? A kérdések irányából arra következtettem, hogy vendéglátóim előtt nem ismeretlen a *Korunk*. Az ’56-os menekült Lauer Kiss Edith, az Amerikai Magyar Koalíció egyik alapítója 2016. február 15-én ezt írta a *Korunk* 90. évfordulója alkalmával: „Minden számot élvezettel olvasok el, mivel minden alkalommal újdonságot, érdekes, általam ismeretlen információt találok benne. Továbbra is erőt, intellektuális kíváncsiságot és kitartást kívánok a *Korunk* csapatának, külön nagy elismeréssel Kántor Lajosnak és Cseke Péternek.” (Az *Amerikai Magyar Koalíció jelentése a Kárpát-medencében* című írásával szerepel a *Szigetek – szórványok*-kötetben – 245–250.). Korábban vált *Korunk*-munkatárssá a brassói születésű orvos, Kovalszki Péter [Ritoók János szerkesztőségi főtítkárnak (1935–1981) a nagybátyja], az AMBK főgondnoka, aki a *diaszpóralétról és magyarságtudatról* értekezett a 2013. évi 1-es számunkban.

A tanulmányi hét utolsó napján arra kértem újdonsült barátaimat, hogy viszonzásul írják meg a *Korunk*nak: miként lehet megmaradni magyarnak a szétszórtságban? Alighogy hazaértem, 2014. november 15-én kinek-kinek személyre szóló levelet küldtem: „*Magyarok a szétszórtságban* munkacímmel tervezi/ szervezi jövő évi márciusi számát a *Korunk*. Szándékunk szerint szerves továbbgondolása a 2014 júniusában felvetett és nagy visszhangot kiváltó kérdéseknek. A *Szigetek, szórványok, zárványok* az erdélyi és bánági magyar szórványlét bemutatására, a túlélési esélyek tudatosítására vállalkozott. A *Magyarok a szétszórtságban* pedig a témakör észak-amerikai, latin-amerikai és nyugat-európai megközelítéseire épül, a civil társadalmi önszerveződések és intézményépítési tapasztalatok bemutatására törekszik. [...] Számítunk az Amerikai Magyar Baráti Közösség (negyven évvel ezelőtti) alapítóinak és mai vezetőinek (Éltető J. Lajos

történész, Ludányi András politológus-történész, Kovalszki Péter orvos, szerkesztő, diaszpórákutató) írásaira, továbbá az Amerikai Magyar Koalíció egyik alapítójának, a Kárpát-medencei történelmi nemzeti közösségek emberi jogainak biztosítását szorgalmazó Lauer Edithére, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem ügyvezető elnöke tisztét betöltő Szöllőssy Páléra, a Hollandiai Mikes Kelemen Kört alapító Kibédi Varga Áronéra, a Londonban élő Sárközy Mátyáséra... A témakör másik megközelítése ugyancsak ígéretesnek tűnik. Igyekezünk megszólaltatni a Kőrösi Csomások második évjázatát, akik a maguk fiatalos dinamikájával új szint vittek a szétszórtságban élő magyarok önszerveződésébe. Igyekezünk megszólaltatni a Bocskai Rádió, a Kanadai Magyar Rádió- és tévéadások szerkesztőit. Újabb javaslatokat is várunk természetesen – az együttgondolkodás jegyében.”

Elsőként az RMDSZ brassói kongresszusa idején megismert – szerkesztőségünket is felkereső – Ludányi András politológus, szociológus és történész írása érkezett meg, amelyre – minthogy fogalomtisztázó jellegű volt – alapozni lehetett a *Magyarok a szórványságban* súlypontú *Korunk*-számot (2015. 3.). (Ludányi András: *A szétszórtsági tudat létrejötte magyar Amerikában. Korunk*, 2015. 3. 4–12.) „A jelen legnagyobb kihívása – fejtette ki Ludányi professzor –, hogy az 1989 óta »kiszivárgó« magyarokat is bekapcsolhassuk a globális magyar kommunikációs és cselekvés hálózatába. Ezekre, a legújabban külföldre kerültekre, Kovalszki Péter adta ezt a nagyon is jellemző megnevezést! Mert nem hullámban, hanem lassan szélednek világnak ezek a magyarok. De a kiszivárgók már most fontos részét képezik a szétszórtságiaknak. Amint Hámos László [a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) társalapítója és elnöke, 1951–2019]. kimutatta, ők az általunk »gyarapodó nemzetrészt« erősítik a szétszórtságban.”

5. Az ezredforduló évében megjelent impozáns Kolozsvár-kötetnek (*Kulcsok Kolozsvárhoz*) Kántor Lajos ezt az alcímet adta: *A fel nem adható város*. Ebbe a stratégiai és a taktikai maximába sűrítette 1990 utáni jövőtervezését, intézményteremtő és -fenntartó tevékenységét. Ebben elsődleges szerepet szánt a *Korunk*nak mint szellemi véderődnek. Ezért sem változtatott címet 1989 végén a folyóirat. Még kéziratban olvashattam az új folyamat indító bevezetőjében: „Az átfestések és átkeresztelések, no meg a kétségbevonhatatlanul tisztességes szándékú új életkezdések heteiben mi vállaljuk a ránk testált lapcímet, a megkerülhetetlen, ám tisztázandó múltat. Egyelőre zárójelben szólunk ugyan a távlatokról, s a kérdőjelet is szükségesnek véljük kitenni a szó után, de ezzel nem hitetlen voltunkat akarjuk jelezni, hanem az újabb (s akkor már bizonyára túl nem élhető) tévedések elkerüléséhez parancsolóan szükséges kételkedést, a szüntelen önellenőrzést és a kívülről érkező bírálat jogát.” (*Történelmi tévedések [Távlatok?]*)

6. A hatvanadik születésnapra megjelent albumban ezt a dedikációt olvashatom: „*Péternek, köszönettel az 1997. aug. 8-i meg az előző együttléteket, baráti szeretettel, Kántor Lajos.*” A hetvenedik születési évfordulójára a Komp-Press Kiadó jelentetett meg emlékkönyvet Balázs Imre József, Horváth Andor és Kovács Kiss Gyöngy szerkesztésében. Ebben pedig ezzel találkozom: „*Péternek, az életstratégiák keresésében, köszönettel, barátsággal, Kántor Lajos. Kolozsvár, 2007. augusztus.*” Nyolcvanadik születésnapjára is készültünk, természetesen. De nem arra, amit Tibori Szabó Zoltán írt a *Kántor nélküli Kolozsvárról a Szabad-*

ság 2017. augusztus 7-i számában (*Kántor Lajos nyolcvan éve és öröksége*): „Nekünk pedig a Kántor nélküli Kolozsvárt kell majd kitalálnunk...”

19

Kitaláltuk-e? Ehhez is megadta a vezérelvet: sose adjuk fel a „tévedések elkerüléséhez parancsolóan szükséges kételkedést, a szüntelen önellenőrzést és a kívülről érkező bírálat jogát”.

